

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА

STRATEGIC DIRECTIONS OF POULTRY BREEDING DEVELOPMENT

Прокопишин О.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний аграрний університет

Prokopyshyn Oksana

Candidate of Economics, Associate Professor
Department of Accounting and Taxation
Lviv National Agrarian University

Досліджено стан та основні тенденції розвитку ринку птахівництва в Україні. Виявлено, що ринок птахівництва характеризується зростаючим попитом та високими темпами розвитку. Ураховуючи тенденції до нарощування виробництва, високого економічного потенціалу вітчизняних виробників птиці, основною стратегією птахівництва має бути розширення ринків, зокрема вихід на зовнішні традиційні та освоєння нових експортних ринків. Стримувальними чинниками розвитку галузі є висока вартість кормів та зростаюча вартість електроенергії, а основними елементами ризику – розвиток ринку свинини та активне лобювання інтересів виробників свинини. Для ринку птахівництва характерна дедалі сильніша конкуренція між безпосередніми виробниками та всередині галузі через привабливість птахівництва і низькі бар'єри входження в галузь. Ураховуючи основні тенденції та ризики розвитку ринку птахівництва, основна стратегія розвитку птахівничих підприємств – підвищення ефективності до конкурентного світового рівня та формування ефективної системи експорту.

Ключові слова: стратегія, птиця, птахівництво, ринок продукції птахівництва, тенденції розвитку ринку, моніторинг ринку, ризики.

Исследованы состояние и основные тенденции развития рынка птицеводства в Украине. Выявлено, что рынок птицеводства характеризуется растущим спросом и высокими темпами развития. Учитывая тенденции к наращиванию производства, высокого экономического потенциала отечественных производителей птицы, основной стратегией птицеводства должно быть расширение рынков, в частности выход на внешние традиционные и освоение новых экспортных рынков. Сдерживающими факторами развития отрасли являются высокая стоимость кормов и растущая стоимость электроэнергии, а главными элементами риска – развитие рынка свинины и активное лоббирование интересов производителей свинины. Для рынка птицеводства характерна растущая конкуренция между непосредственными производителями и внутри отрасли из-за привлекательности птицеводства и низких барьеров вхождения в отрасль. Учитывая главные тенденции и риски развития рынка птицеводства, основная стратегия развития птицеводческих предприятий – повышение эффективности до конкурентного мирового уровня и формирование эффективной системы экспорта.

Ключевые слова: стратегия, птица, птицеводство, рынок продукции птицеводства, тенденции развития рынка, мониторинг рынка, риски.

Poultry breeding is the industry, demonstrating rapid and dynamic development. It is characterized by a steady increasing demand due to a lower price as compared to other kinds of meat and supply of high nutritive dietetic food for population. Fast growth of live weight and return of investments make poultry breeding a profitable branch of animal breeding. However, such factors force high competition within the industry. The article studies conditions and main tendencies of development of a poultry breeding market in Ukraine. Considering the tendencies to growth of production, high economic potential of domestic poultry-producers, the principal strategy should expect extension of the market, particularly foreign traditional and new export markets. Development of the branch is stagnated by a high price of fodder and increasing cost of electric energy, while the main risky element of poultry-breeding development is in development of the market of pork and active lobbying of pork producers' interests. The market of poultry breeding is characterized by a severe competition between the immediate producers inside the branch because of attractiveness and low barriers on the way of the industry entering, particularly no seasonal dependence of production, i.e. production and sale of products are permanent all year round; stability of demand regardless of

the economic situation in the country, because chicken meat belongs to the essential food products; flexibility in the change of production output comparing to other branches of animal breeding; a complete technological cycle, specialization in production of final products, high level of automatization and mechanization of production, etc. Considering the main tendencies and risks of development of a poultry breeding market, the principal strategy for poultry enterprises development suggests increase of their efficiency up to the competitive global level due to intensification of the industry by activation of investments in the agrarian sphere, state support for innovative-investment projects, and development of a common conception of economic raise in the branch. The strategy for development of foreign economic activity of the enterprises of poultry breeding requires shaping of an efficient system of export, as well as permanent growth of the volume of supply at the world markets. Implementation of the strategy needs introduction and acknowledgement of trademarks, quality status, systems of standards and control for total conformity with the requirements of international target markets.

Key words: strategy, poultry, poultry breeding, market of the products of poultry breeding, tendencies of the market development, monitoring of the market, risks.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Умовою успішності розроблення стратегії є постійний моніторинг стану галузі, виявлення загальних тенденцій і прогнозування на цій основі розвитку виробництва з урахуванням ризиків. Птахівництво – це галузь, що розвивається досить стрімко й динамічно. Їй притаманний стійкий зростаючий попит за рахунок нижчої ціни на продукцію порівняно з іншими видами м'яса та надання переваги населенням високопоживним дієтичним продуктам харчування. За рахунок швидкостиглості, високої оплати корму приростом живої маси птиці, швидкої окупності інвестицій птахівництво є вигідною галуззю тваринництва, однак такі чинники зумовлюють і високу конкуренцію всередині галузі.

Запорукою успішного розвитку ринку птахівництва є підвищення ефективності виробництва, створення сприятливих інвестиційних умов, забезпечення конкурентоспроможності продукції на споживчому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Особливу увагу дослідженням питань ефективного функціонування птахівничих підприємств приділено у наукових працях таких вітчизняних учених-аграрників: Р.І. Буряка, О.І. Дацій, Б.А. Мельника, А.М. Шельмащук, І.Н. Топіхи, В.І. Топіхи, Ф.О. Ярошенко та ін. Проблеми розвитку птахівництва та підвищення ефективності виробництва продукції галузі розглянуто у працях В.Г. Андрійчука, О.М. Брадула, І.В. Кушніра, О.Б. Стефаніва, О.М. Шпичака та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Учені ґрунтовно вивчили ситуацію та висвітлили сучасні тенденції в галузі, однак стан ринку та виявлення основних тенденцій птахівництва досліджені недостатньо й потребують постійного уточнення.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є виявлення проблемних моментів та тенденцій галузі птахівництва, а також окреслення стратегічних напрямів розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Птахівництво відіграє важливу роль у формуванні ринку м'яса в Україні. Частка виробництва м'яса птиці свійської у виробництві м'яса усіх категорій становила у 2017 р. 51,1% у всіх категоріях господарств, а в сільськогосподарських підприємствах – 68,4% і має тенденцію до зростання. Обсяг наявних м'ясних ресурсів птиці всіх видів становить 101,6% у всіх категоріях господарств і 102,8% у сільськогосподарських підприємствах; спостерігається незначна, але зростаюча тенденція, про що свідчить показник співвідношення вирощування до реалізації (табл. 1).

За даними НДІ «Укראгропромпродуктивність», загальний показник із вирощування худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах у січні-червні 2019 р. зріс порівняно з відповідним періодом минулого року на 85,0 тис т за рахунок збільшення вирощування птиці на 67,6 тис т та свиней – на 18,3 тис т. Вирощування великої рогатої худоби зменшилося на 1,1 тис т. М'ясні ресурси птиці нарощені на 3,3% [1].

У господарствах усіх категорій у 2017 р. утримувалося 204,8 млн голів птиці. Більшість поголів'я птиці зосереджена в сільськогосподарських підприємствах (54,9%). За 2015–2017 рр. поголів'я птиці практично не змінилося (зросло на 0,7 млн гол., або на 100,3% у усіх категоріях господарств, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 0,5 млн, або на 100,4%), а на 1 липня 2019 р. зросло порівняно з відповідним періодом 2018 р. на 7,1 млн голів, зокрема в сільськогосподарських підприємствах – на 7,3 млн, а в господарствах населення зменшилося на 0,2 млн голів. Випереджальне зростання виробництва свідчить про зростання продуктивності птахівництва.

Основне поголів'я птиці в усіх категоріях господарств зосереджене у Вінницькій, Київській, Черкаській та Дніпропетровській областях, де коливається від 20,6 млн голів у Дніпропетровській до 40,1 млн голів у Вінницькій областях. Ці області практично забезпечують м'ясом птиці регіони України (74,6% усього виробле-

Таблиця 1

Динаміка вирощування та реалізації на забій у живій масі птиці усіх видів, тис т

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. у % до 2015 р.
Господарства всіх категорій				
Вирощування в живій масі	1505,3	1527,5	1586,2	105,4
Реалізація на забій у живій масі	1501,1	1528,8	1561,0	104,0
Співвідношення вирощування до реалізації, %	100,3	99,9	101,6	+1,3п.
Частка виробництва м'яса птиці свійської у забійній вазі у виробництві м'яса всіх категорій, %	49,2	50,2	51,1	+1,9п.
із них сільськогосподарські підприємства				
Вирощування в живій масі	1294,5	1311,1	1369,7	105,8
Реалізація на забій у живій масі	1264,2	1295,2	1332,9	105,4
Співвідношення вирощування до реалізації, %	102,4	101,2	102,8	+0,4п.
Частка виробництва м'яса птиці свійської у забійній вазі у виробництві м'яса всіх категорій, %	66,1	66,6	68,4	+2,3п.

Джерело: розраховано за [2]

ного м'яса птиці (у забійній масі)). Найменше поголів'я птиці (до 5 млн голів) у всіх категоріях господарств спостерігаємо у Чернігівській, Чернівецькій, Одеській, Миколаївській та Луганській областях. За всіма категоріями господарств практично в усіх областях спостерігали позитивну динаміку щодо нарощування поголів'я та виробленого м'яса птиці (у забійній масі). Різка скорочення виробництва м'яса птиці виявлено в Херсонській та Чернігівській областях – на 69,5% та 19,4% відповідно.

Основний відсоток виробництва яєць припадає на сільськогосподарські підприємства. За січень-червень 2019 р. всі категорії господарств виробили 8 599,9 млн шт. яєць, зокрема сільськогосподарські підприємства – 4 637,7 млн (53,9%), господарства населення – 3 962,2 млн шт. (46,1%).

Найбільшими виробниками яєць усіма категоріями господарств в Україні, згідно з дослідженнями НДІ «Укragропромпродуктивність», були Київська та Хмельницька області. Виробництво яєць усіма категоріями господарств упродовж січня-червня 2019 р. збільшили 19 областей України. Найбільший приріст виробництва яєць до відповідного періоду минулого року спостерігаємо у Харківській, Черкаській, Донецькій та Івано-Франківській областях.

За даними Державної митної служби України, у січні-травні 2019 р. Україна експортувала м'яса та м'ясопродуктів на суму 306,5 млн дол. США. Порівняно з відповідним періодом минулого року (251,1 млн дол. США) цей показник зріс на 55,4 млн дол. США (на 22,1%). Експорт м'яса та харчових субпродуктів птиці становив 176,8 тис т (86,8% від загального експорту м'яса та м'ясопродукції у перерахунку на м'ясо). Імпортовано м'ясопродукції на суму 70,1 млн дол. США, що на 9,5 млн дол. США (15,7%) більше, ніж у січні-травні 2018 р. (60,6 млн дол. США). Імпорт м'яса і харчових м'ясопродуктів птиці

становив 50,6 тис т (48,8% від загального імпорту м'яса та м'ясопродукції у перерахунку на м'ясо). Як експорт, так і імпорт м'яса та харчових м'ясопродуктів птиці характеризуються позитивною динамікою.

Ринку м'яса птиці в Україні притаманний стійкий зростаючий попит, однак ринок практично насичений. Протягом останніх років у країні спостерігається чітка тенденція до збільшення споживання м'яса птиці на душу населення порівняно з аналогічним показником інших видів м'яса. Якщо протягом 2010–2011 рр. споживання м'яса птиці на душу населення зросло із 7,4 до 13,7 кг, то в 2016–2017 рр. – з 23,6 до 24,3 кг, або майже втричі за останні сім років. Тільки 87,1% виробленого м'яса птиці споживають на внутрішньому ринку. Тому з урахуванням тенденцій до нарощування виробництва основною стратегією птахівництва має бути розширення ринків, зокрема вихід на зовнішні ринки [3]. Нарощування темпів виробництва продукції прямо залежить від можливостей саме експорту м'яса птиці, оскільки попит на внутрішньому ринку буде сповільнюватися через низьку платоспроможність населення. При цьому вироблена продукція є конкурентоспроможною на зовнішніх ринках, оскільки доступна за ціною та якістю продукції. Однак розвиток експортних ринків збуту зіштовхується з певними труднощами і потребує державної підтримки.

Стимувальними чинниками розвитку птахівництва є висока вартість кормів та зростаюча вартість електроенергії. Саме ці статті витрат становлять левову частку витрат під час вирощування птиці. У структурі витрат затрати на годівлю, за розрахунками Я. Янишина, О. Булик, Т. Тимофіїва, коливаються в межах 30–32%, а енергоносії – 25–28% [4]. За дослідженнями Н. Копитиця витрати на корми у птахівництві сягають близько 70% [5].

Раціональне використання кормів є головним резервом зниження собівартості виробництва продукції птахівництва, а економію кормів у промисловому птахівництві розглядають як важливий резерв зниження собівартості виробництва продукції.

Продукція птахівництва має низку переваг поряд з іншими продуктами тваринництва, а саме: швидке дозрівання, нижча енергоємність порівняно з м'ясом свиней і великої рогатої худоби (у 2–5 разів), швидше обертання грошових коштів від реалізації, порівняно дешевша та доступніша для населення тощо. Однак, за прогнозами ФАО, саме розвиток ринку свинини та активне лобіювання інтересів виробників свинини є основним елементом ризику розвитку ринку птахівництва [6]. Це підтверджено розрахунками НДІ «Укראгропромпродуктивність», які свідчать про вдвічі швидші темпи нарощування м'ясних ресурсів свиней, аніж птиці. За січень-червень 2019 р. порівняно з відповідним періодом 2018 р. ресурси свиней нарощені на 6,6%, птиці – на 3,3% [1].

Птахівництво має низку специфічних особливостей:

- відсутність сезонності виробництва – виробництво і реалізація продукції сталі впродовж року;

- стійкість попиту незалежно від економічної ситуації в країні, оскільки це продукція першої потреби;

- наявність ринку як прямого, так і опосередкованого попиту – м'ясо птиці та яйця надходять у продаж і на переробку;

- більша гнучкість у зміні масштабів виробництва порівняно з іншими галузями тваринництва – меншою мірою проявляється залежність кількості поголів'я від площі та якості земельних угідь;

- завершений технологічний цикл, спеціалізація на виробництві готової продукції, високий рівень автоматизації і механізації виробництва, використання частини продукції у наступному циклі виробництва – основними виробниками є спеціалізовані підприємства (птахофабрики), де виробництво продукції проходить кілька стадій – від інкубації яєць до відгодівлі поголів'я;

- залежність від зернового ринку, оскільки основну частку кормового раціону становлять куповані корми (комбікорми), годівля птиці власними і купованими кормами;

- поєднання природного процесу виробництва з економічним та незалежність від погодних умов.

Ці особливості є привабливими для розвитку ринку птахівництва, а поряд із низькими бар'єрами входження в галузь формують умови для зростаючої конкуренції між безпосередніми виробниками всередині галузі. Забезпечити конкурентні переваги у цих умовах можна за рахунок використання стратегії зниження виробничих витрат, яка передбачає викорис-

тання якісніших кормів, правильної підготовки їх до згодовування, застосування оптимальних рецептів комбікормів для кожної групи птиці, впровадження відповідних режимів і техніки годування птиці, формування раціонів, збалансованих поживними речовинами – сирими протеїном та незамінними амінокислотами. Під час обґрунтування резервів зниження за статтею витрат «Корми» доцільно детально аналізувати показник витрати кормів на одиницю продукції порівняно з продуктивністю птиці. Саме повноцінна й економічно обґрунтована годівля дасть змогу забезпечити високу продуктивність птиці та скоротити витрати кормів на одиницю продукції, а в підсумку підвищить конкурентоспроможність продукції.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ринок птахівництва характеризується високими темпами розвитку. У результаті дослідження виявлено основні чинники розвитку ринку птахівництва та елементи ризику, а саме:

- ринок м'яса птиці в Україні практично насичений. Тож з урахуванням тенденцій до нарощування виробництва, високого економічного потенціалу вітчизняних виробників птиці основною стратегією птахівництва має бути розширення ринків, зокрема вихід на зовнішні традиційні та освоєння нових експортних ринків;

- стримувальними чинниками розвитку птахівництва є висока вартість кормів та зростаюча вартість електроенергії;

- основними елементами ризику розвитку ринку птахівництва є розвиток ринку свинини та активне лобіювання інтересів виробників свинини;

- для ринку птахівництва характерні дедалі більша конкуренція між безпосередніми виробниками всередині галузі через привабливість птахівництва та низькі бар'єри входження в галузь.

З урахуванням основних тенденцій та ризиків розвитку ринку птахівництва основною стратегією розвитку птахівничих підприємств є підвищення ефективності до конкурентного світового рівня. Ця стратегія вимагає вирішення низки завдань: забезпечення інтенсифікації галузі за рахунок активізації інвестиційного поля аграрної сфери, державної підтримки інноваційно-інвестиційних проектів, розроблення дієвих механізмів управління інвестиційними потоками, розроблення єдиної концепції економічного піднесення галузі, що дасть змогу подолати несприятливий інвестиційний клімат.

Стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств птахівництва вимагає формування ефективної системи експорту, а також постійного нарощування обсягів постачання на світові ринки. Реалізація стратегії потребує впровадження та визнання торговельних марок, знаків якості, систем стандартів та контролю тощо для забезпечення повної відповідності вимогам міжнародних ринків збуту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України / І.М. Демчак та ін. Київ : НДІ «Укргропромпродуктивність», 2019. 68 с.
2. Тваринництво України за 2018 рік : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 166 с.
3. Ліпич Л., Кутикіна К. Аналіз економічного потенціалу підприємств птахівництва в системі розвитку зовнішньоекономічної діяльності. *Економіст*. 2012. № 9. С. 31–39.
4. Янишин Я., Булик О., Тимофіїв Т. Теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції птахівництва. *Аграрна економіка*. 2013. Т. 6. № 3–4. С. 5–12.
5. Копитець Н.Г. Ринок м'яса птиці. *Пропозиція*. 2010. № 7. С. 36–38.
6. Світове виробництво м'яса буде рости, прогнозує ФАО. URL : <http://agrex.gov.ua/2013/05/28/svitove-virobnitstvo-m-yasa-bude-rostiprognozuyue-fao> (дата звернення: 23.08.2019).

REFERENCES:

1. Tendentsii rozvytku haluzi tvarynnytstva ta rynkiv miaso-molochnoyi produktsii Ukrainy [Tendencies of development of animal breeding and markets of meat and milk products of Ukraine] (2019) / Demchak I.M. et al. Kyiv: SRI "Ukrahropromproduktivnist". 68 p. (in Ukrainian)
2. Tvarynnytstvo Ukrainy za 2018 rik [Animal breeding of Ukraine in 2018]: statistical collection. (2018). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 166 p.
3. Lipych, L., Kutykina, K. (2012). Analiz ekonomichnoho potentsialu pidpriemstv ptakhivnytstva v systemi rozvytku zovnishnioekonomichnoyi diialnosti [Analysis of the economic potential of poultry breeding enterprises in the system of development of foreign economic activity]. *Economist*, no 9, pp. 31-39.
4. Yanyshyn, Ya., Bulyk, O., Tymofiiiv, T. (2013). Teoretychni osnovy ekonomichnoyi efektyvnosti vyrobnytstva produktsii ptakhivnytstva [Theoretical fundamentals for the economic efficiency of production in poultry industry]. *Agrarian Economics*, vol. 6, no 3-4, pp. 5-12.
5. Kopytets, N.H. (2010). Rynok miasa ptytsi [Market of poultry meat]. *Proposal*, no 7, pp. 36–38.
6. Svitove vyrobnytstvo miasa bude rosty, prohnozuie FAO [Global production of meat will increase according to the FAO forecast]. Available at: <http://agrex.gov.ua/2013/05/28/svitove-virobnitstvo-m-yasa-bude-rostiprognozuyue-fao>. (accessed 23.08.2019 p.)